

ETO: 81'23

81'246.2(437.6)

DOI: 10.19090/hk.2020.3.13-30

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

SIMON Szabolcs

Selye János Egyetem, Tanárképző Kar

Komárom, Szlovákia

simons@ujs.sk

KÉTNYELVŰSÉG, NYELVI TÁJKÉP A SZLOVÁKIAI KOMÁROM VÁROSÁBAN¹

Bilingualism and linguistic landscape in the city of
Komárno in Slovakia

Dvojezičnosť, jezičcki pejzaž slovačkog grada Komarno

A szlovákiai Komárom (Komárno) lakosságának etnikai összetétele, ezzel összefüggésben nyelvhasználata, nyelvi tájképe folyamatosan változik. A tanulmány alapját jelentő kutatás célja Komárom nyelvi tájképének, kétnyelvűségének feltérképezése volt. A város két autochton nemzetiség lakóhelye, vegyes lakosságú, de magyar többségű település. A bemutatandó kutatás terepmunkával szerzett adatokon alapul. Az adatgyűjtés módszere olyan kérdőíves felmérés, amely során szociolingvisztikai, szociológiai és szociálpszichológiai jellegű változók képezik a vizsgálat tárgyát. A kutatás fontos szempontja az adatközlők nemzetisége/első nyelve, mivel a projekt célja megállapítani az adatközlők véleménybeli orientálódását és attitűdjeit a kétnyelvűséghez, nemzeti önmeghatározásához és az adott település lakosságának asszimilációs tendenciáihoz.

Kulcsszavak: etnikai összetétel, autochton nemzetiség, szociolingvisztikai felmérés, kétnyelvűség, asszimiláció

Bevezetés

Dolgozatunk tárgya a dél-szlovákiai Komárom város nyelvi tájképe, kétnyelvűsége, mind a magyar, mind a szlovák nemzetiségűek/anyanyelvűek szempontjából.

¹ A tanulmány a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda támogatásával és a 001UJS-4/2018 *Sociolingvistika v slovensko-maďarskom kontexte* című KEGA-projekt keretében készült a komáromi Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén.

A tanulmány első részében bemutatjuk a város demográfiai adatait, a vizsgálat módszerét és az adatközlőket. A dolgozat érdemi részében a nyelvhasználat különféle kérdéseivel foglalkozunk; képet nyújtunk az adatközlők első nyelvi (anyanyelvi) és másodnyelvi ismereteiről, a magyar és a szlovák nyelvhasználatának elterjedtségéről különféle nyelvhasználati szintereken, a családi nyelvhasználatban és a közéletben, az adatközlők idegen nyelvi ismereteiről és egyebekről. A kutatás eredményeit statisztikai módszerekkel dolgoztuk fel, és a jobb áttekinthetőség céljából táblázatokban is bemutatjuk.

Komárom város demográfiai adatairól

Komárom Dél-Szlovákiában, a Nyitrai kerület Komáromi járásában fekvő határ menti város.² A trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához került városnak *Komárno* a szlovák neve. Komáromnak a legutóbbi, 2011-es népszámlálás szerint³ 34 349 lakosa van. A település nemzetiségi megoszlása a következő: 18 506 (53,9%) magyar, 11 509 (33,5%) szlovák, 3699 (10,7%) azonosítatlan, 1% alatti arányban – 232 cseh, 141 roma, 21 német, 19 ukrán, 18 orosz, 17 bolgár, 15 morva, 14 lengyel, 8 szerb, 7 zsidó, 7 ruszin, 2 horvát, 134 egyéb. Mivel a népszámláláskor a 34 349 lakos közül 3699 személy nem tüntette fel a nemzetiségét, valószínű, hogy a magyar nemzetiségűek reális száma is magasabb.

Magyar anyanyelvűnek 20 080 (58,5%) lakos vallotta magát, ezek közül 1574 (4,6%) személy tüntette fel, hogy nem magyar, hanem szlovák, illetve egyéb nemzetiségű. Az előző, 2001-es népszámlálási adatokhoz viszonyítva (37 366 lakos) Komárom lakossága, illetve a domináns, magyar nemzetiségű lakosok számaránya (22 452; 60,1%) csökkenő tendenciát mutat (vö. Bauko 2018, 59; Gyurgyík 2004, 2014).

A felmérés módszere, az adatközlők bemutatása

A terepmunka során az volt a célunk, hogy legalább 40 magyar nyelven és 40 szlovák nyelven kitöltött kérdőívet gyűjtsünk fel. Az adatközlőket a terepmunkások elsősorban saját ismeretségi körükből választották ki, magyar, illetve szlovák nemzetiségű személyeket egyaránt. Ezenkívül véletlen mintavétellel

² A város történetéhez vö. Szénássy 1998.

³ Gyurgyík László (Gyurgyík 2014) a 2011-es szlovákiai népszámlálás adataival kapcsolatban *regisztrált és becsült adatokat* különböztet meg. Ennek oka az, hogy az ország 5 397 036 lakosa közül 382 493 (7,08%) személy nem tüntette fel a nemzetiségi hovatartozását.

kérdeztük le őket. A kétféle, magyar és szlovák nyelvű kérdőív közül tetszőlegesen választhattak. A kutatás során az volt a cél, hogy a felmérésben – lehetőség szerint – nők és férfiak egyaránt vegyenek részt, hasonló arányban; illetve a fiatal, középkorú és idősebb korcsoport is képviselve legyen a mintában, lehetőség szerint szintén arányosan. Ezenkívül szempont volt még az is, hogy iskolázottság szerint is rétegzett legyen a minta; vagyis felső-, közép- és alacsony végzettséggel rendelkező személyek is legyenek benne. A 40 magyar és 40 szlovák nyelven kitöltött kérdőív által felgyűjtött adatok nem tekinthetők reprezentatívnak.

A kérdőív 29 kérdést tartalmazott, magyar és szlovák nyelvű változatban készült el. A kétféle változat teljes mértékben megegyezik egymással. A kérdőív magyar változatában a legtöbb kérdés, természetesen, a magyar mint feltételezett első nyelv használatára vonatkozott; a szlovák változatban pedig hasonló módon a szlovákra. Feltételeztük ugyanis, hogy a magyar kérdőíveket főleg magyar anyanyelvű adatközlők választják, míg a szlovák változatot főleg szlovák első nyelvűek (anyanyelvűek).

A kutatási minta

Kutatási mintánkban a magyar kérdőívet választók közül 14 férfi és 26 nő, a szlovák kérdőívet választók között 16 férfi és 24 nő.

	Férfia	%	Nők	%	Σ	%
Magyar kérdőívet választó adatközlők	14	35	26	65	40	100
Szlovák kérdőívet választó adatközlők	16	40	24	60	40	100

1. táblázat. *Az adatközlők nemek szerinti megoszlása*

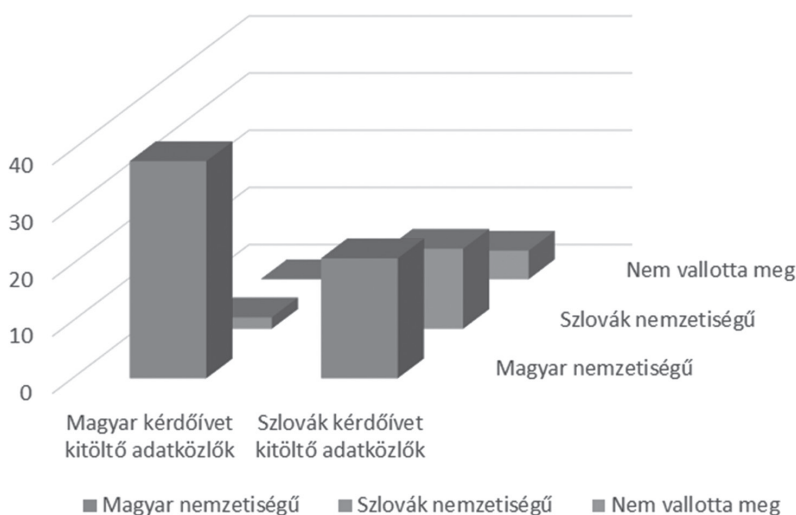
Iskolai végzettség	„Magyar” adatközlők	%	„Szlovák” adatközlők	%
Alapfokú	3	7,5	0	0
Középfokú	19	47,5	25	62,5
Felsőfokú	18	45,0	15	37,5
Σ	40	100	40	100

2. táblázat. *Az adatközlők iskolai végzettség szerinti megoszlása*

A 2. táblázat adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kérdőívet kitöltők közül 3 válaszadó (7,5%) alacsony, 19 válaszadó (47,5%) közepes és 18 válaszadó (45%) magas végzettséggel rendelkezik. A szlovák kérdőívet kitöltők csoportjában alacsony végzettséggel nincs, közepes végzettséggel 25 válaszadónak (62,5%) és magas végzettséggel 15 adatközlőnek van (37,5%).

	Magyar kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők	%	Σ	%
Magyar nemzetiségű	38	95	21	52,5	59	73,8
Szlovák nemzetiségű	2	5	14	35	16	20
Nem tüntette fel	0	0	5	12,5	5	6,2
Σ	40	100	40	100	80	100

3. táblázat. Az adatközlők nemzetiség szerinti megoszlása

1. diagram. Az adatközlők nemzetiség szerinti megoszlása

A 3. táblázat/1. diagram adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kérdőívet kitöltő válaszadók közül 2 személy szlovák nemzetiségűnek vallotta magát, míg a szlovák kérdőívet kitöltők közül 21-en magyar nemzetiségű-

nek vallották magukat, ezenkívül 5 válaszadó nem tüntette fel a nemzetiségi hovatartozását.

Az eredmények azt tükrözik, hogy a nemzetiségi hovatartozás és az első nyelv (anyanyelv) kategóriái nem esnek egybe Komárom esetében sem (vö. Gyurgyík 2014; Mrva–Szilvássy 2011; Pusztay 2017). Az a tény, hogy szlovák nyelvű kérdőívet választott 21 magyar nemzetiségű adatközlő, arra enged következtetni, hogy a csoportba tartozó személyek szlovák nyelvbéli kompetenciái fejlettebbek, mint a magyarbeliek. Ezzel összefüggésben szintén feltételezhető, hogy a csoport tagjai, még inkább azok leszármazottai, hajlamosabbak az asszimilációra (vö. Sorbán 2014). Ebben, minden bizonnyal, a többségi szlovák nyelven történt iskolai oktatásnak van szerepe.

Az adatközlők első nyelve (anyanyelve)

A magyar nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők valamennyien magyar anyanyelvűek, ugyanakkor a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltők közül 11 szlovák anyanyelvű, 29 adatközlő, a többség, viszont magyar anyanyelvűnek vallotta magát. Ez azt jelenti, hogy a 80 válaszadó közül 69 magyar anyanyelvű és 11 szlovák anyanyelvű, 29 adatközlő pedig szlovák nyelvű kérdőívet választott, de a magyart jelölte meg anyanyelvüként. Az eredményeket az alábbi, 4. táblázatban foglaltuk össze.⁴

Adatközlők	Magyar anyanyelvű	%	Szlovák anyanyelvű	%
Magyar kérdőívet kitöltők	40	100	0	0
Szlovák kérdőívet kitöltők	29	72,5	11	27,5

4. táblázat. *Az adatközlők első nyelv (anyanyelv) szerinti bontásban*

A felmérés adatainak bemutatása

Nyelvi kompetenciák

Felmérésünkben fontosnak tartottuk megvizsgálni azt a kérdést, hogy milyen a magyar és a szlovák standard nyelv és a helyi nyelvjárások ismeretének szintje az adatközlők körében, önbevallásuk alapján. Az erre vonatkozó adatokat az alábbi, 5. és 6. táblázat tartalmazza.

⁴ A szlovákiai magyarok nyelvhasználatához, nyelvhasználati problémáihoz, kódkészletéhez vö. pl. Lanstyák 2000, 2018; Misad 2019; Simon 2010a, 2017.

	Egyáltalán nem tudom								Tökéletesen tudom									
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Magyar standard	0	0	0	0	1	2,5	5	12,5	10	25	14	35	10	25	0	0	40	100
Nyelvjárás	3	7,5	0	0	2	5	2	5	5	12,5	9	22,5	11	27,5	8	20	40	100

Megjegyzés: 9 – nem válaszolt

5. táblázat. *A magyar nyelvtudás szintje, az adatközlők önbevallása alapján (magyar kérdőívet kitöltők)*

Az adatközlők önbevallásán alapuló adatok szerint a magyar kérdőívet kitöltők többsége magas szinten ismeri és használja mind a magyar köznyelvet (standardot), mind a helyi nyelvjárást. A *tökéletesen tudom* lehetőséget választotta mindkét esetben az adatközlők több mint negyede. Az adatokból az is kiténik, hogy az adatközlők standardbeli kompetenciái jobbak, mint a nyelvjárásbelié. A standardot jól tudja (5–7. szint) 34 adatközlő (85%), a nyelvjárást pedig 25 (75%).

	Egyáltalán nem tudom								Tökéletesen tudom									
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Szlovák standard	0	0	1	2,5	1	2,5	5	12,5	6	15	18	45	8	20	1	2,5	40	100
Nyelvjárás	7	17,5	3	7,5	8	20	3	7,5	4	10	4	10	4	10	7	17,5	40	100

Megjegyzés: 9 – nem válaszolt

6. táblázat. *A szlovák nyelvtudás szintje, az adatközlők önbevallása alapján (szlovák kérdőívet kitöltők)*

Az adatközlők önbevallásán alapuló adatok szerint a szlovák kérdőívet kitöltők 20%-a legmagasabb szinten ismeri és használja a szlovák köznyelvet (standardot); a helyi szlovák nyelvjárást ugyanakkor csak 10%-uk. A *tökéletesen tudom* (7. szint) lehetőséget választó adatközlőkhöz képest valamivel kisebb mértékű tudást (6. szint) jelölt meg az adatközlők 45%-a a standard esetében; a nyelvjárás esetében ez az érték jóval kevesebb, 10%. Az adatokból az is kiténik, hogy az adatközlők standardbeli kompetenciái sokkal jobbak, mint a nyelvjárásbelié. A standardot jól tudja (5–7. szint) 32 adatközlő (80%), a nyelvjárást pedig 12 adatközlő (30%). A „magyar” csoportba tartozó adatközlők jóval nagyobb mértékben tudják a nyelvjárást, mint a „szlovák” csoportba tartozók (75% : 30%).

A magyar és a szlovák standard nyelv és helyi nyelvjárások ismeretének szintjén kívül felmérésünk arra is kiterjedt, hogy milyen idegen nyelve(ke)t tudnak az adatközlők, és milyen szinten beszélik az(oka)t. A magyar kérdőívet kitöltők az anyanyelvük és a szlovák másodnyelvük mellett a cseh, az angol, a német, a francia és a spanyol nyelvet használják. Például a 40-ből 6 adatközlő kiváló szinten beszél, angolul hasonlóan magas szinten hárman kommunikálnak, németül pedig négyen, önbevallás alapján.

A szlovák kérdőívet kitöltők a szlovák és a magyar mellett a cseh, az angol, a német, a francia és a spanyol nyelvet használják. Önbevallás alapján a 40-ből 2 adatközlő kiválóan beszél, angolul hasonlóan magas szinten hárman kommunikálnak, németül pedig egy adatközlő.

Nyelvválasztás különféle nyelvhasználati szintereken

Kérdéseink között olyanok is szerepeltek, amelyekkel a magyar köznyelv (standard) és nyelvjárások, illetve a szlovák köznyelv (standard) és nyelvjárások jelenlétét vizsgáltuk különféle nyelvhasználati szintereken. Az erre vonatkozó kérdésünk a következő volt: *Milyen gyakran beszél a megadott nyelven az iskolában/a munkahelyen és a közéletben?* Az eredményeket az alábbi, 7. táblázatban ismertetjük.

A magyar köz- és irodalmi nyelv (standard) az iskolában, az utcán, a hivatalokban

	Soha								Nagyon gyakran									
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%	Σ	%
Iskolában/ munkahelyen	1	2,5	2	5	0	0	3	7,5	4	10	8	20	20	50	2	5	40	100
Barátaimmal	1	2,5	1	2,5	1	2,5	3	7,5	3	7,5	5	12,5	24	60	2	5	40	100
Ismerőseimmel az utcán	1	2,5	1	2,5	0	0	4	10	4	10	9	22,5	19	47,5	2	5	40	100
Üzletekben	2	5	1	2,5	0	0	4	10	5	12,5	8	20	18	45	2	5	40	100
Hivatalokban	1	2,5	2	5	5	12,5	3	7,5	6	15	8	20	15	37,5	2	5	40	100

Megjegyzés: 9 – nem válaszolt

7. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő magyar köznyelven az iskolában/munkahelyen, barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben és a hivatalokban (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A kapott válaszok alapján megállapítható, hogy a magyar kérdőívet kitöltő adatközlők magyar nyelven kommunikálnak a különféle nyelvhasználati szintereken. A magyar köznyelvet (standard nyelvváltozatot) természetes módon nagymértékben használják az iskolában (50%), a barátokkal való kommunikációban (60%), az ismerőseikkel való beszélgetésekben az utcán (47,5%), az üzletben (45%), valamint a hivatalokban is (37,5%). Ez utóbbi szintéren azonban a legkevésbé gyakran. Az eredmények azt mutatják, hogy ahogy haladunk az intim szférától a közéleti felé, egyre csökken a magyar nyelv használata (vö. Simon 2010b). E tekintetben speciális eset, kivételt jelent az iskolai nyelvhasználat, amelyet meghatároz az iskola tanítási nyelve.

A magyar nyelvjárás az iskolában, az utcán, a hivatalokban

	Soha								Nagyon gyakran								Σ	%
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%		
Az iskolában/ munkahelyen	10	25	2	5	5	13	3	7,5	1	2,5	3	7,5	12	30	4	10	40	100
Barátaimmal	7	18	1	2,5	8	20	1	2,5	1	2,5	3	7,5	13	33	6	15	40	100
Ismerőseimmel az utcán	6	15	3	7,5	5	13	3	7,5	4	10	2	5	11	28	6	15	40	100
Az üzletekben	9	23	4	10	5	13	2	5	4	10	2	5	8	20	6	15	40	100
A hivatalokban	12	30	2	5	3	7,5	6	15	3	7,5	1	2,5	7	18	6	15	40	100

Megjegyzés: 9 – nem válaszolt

8. táblázat. *Milyen gyakran beszél az adatközlő magyar nyelvjárásban az iskolában/barátaival, ismerőseivel az utcán, az üzletekben és a hivatalokban (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A kapott válaszok alapján megállapítható, hogy a magyar kérdőívet kitöltő adatközlők magyar nyelvjárásban is kommunikálnak a különféle nyelvhasználati szintereken. A helyi magyar nyelvjárás használják az iskolában (30%), a barátokkal való kommunikációban (32,5%), az ismerőseikkel való beszélgetésekben az utcán (27,5%), az üzletben (20%), valamint a hivatalokban is (17,5%). Ez utóbbi szintéren azonban a legkevésbé gyakran. Az eredmények itt is azt mutatják, hogy ahogy haladunk az intim szférától a közéleti felé, egyre csökken a magyar nyelvjárás használata. E tekintetben szintén kivételt jelent az iskolai nyelvhasználat. Összességében azonban a nyelvjárás jelenléte a különféle kommunikációs helyzetekben a köznyelvihez képest csaknem fele akkora.

Nyelvekkel kapcsolatos attitűdök

A különféle nyelvhasználati szintereken megjelenő nyelvek, nyelvi kompetenciák vizsgálata mellett a nyelvekhez való attitűdöket is vizsgáltuk adatközlőink körében. Felmérésünkben fontosnak tartottuk feltérképezni azt, hogy Komárom kétnyelvű lakossága hogyan vélekedik a szlovák nyelvtudás jelentőségéről, e tekintetben milyenek az elvárásaik.

Válasz	Σ	%
Nem muszáj, hogy megértesse magát szlovákul	0	0
Kell, hogy megértesse magát szlovákul	20	50
Maga kell hogy eldöntse, milyen mértékben kell tudnia szlovákul	4	10
Társadalmi helyzetének megfelelő mértékben kell tudnia szlovákul	12	30
Kitűnően kell tudnia szlovákul	4	10

9. táblázat. *Mennyire kell tudnia a Szlovák Köztársaság állampolgárának az államnyelvet (magyar kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

A magyar kérdőívet kitöltő adatközlők fele szerint elvárható az emberektől, hogy megértessék magukat szlovákul (50%), emellett az adatközlők csaknem egyharmada szerint – 12 (30%) – az egyén társadalmi helyzete a legfontosabb tényező a tekintetben, hogy milyen mértékben kell tudnia szlovákul.

Válasz	Σ	%
Nem muszáj, hogy megértesse magát szlovákul	1	2,5
Kell, hogy megértesse magát szlovákul	24	60
Maga kell hogy eldöntse, milyen mértékben kell tudnia szlovákul	4	10
Társadalmi helyzetének megfelelő mértékben kell tudnia szlovákul	7	17,5
Kitűnően kell tudnia szlovákul	4	10

10. táblázat. *Mennyire kell tudnia a Szlovák Köztársaság állampolgárának az államnyelvet (szlovák kérdőívet kitöltő adatközlők)?*

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltők véleménye hasonló a magyar kérdőívet kitöltők véleményéhez abban, hogy olyan szinten szükséges tudni szlovákul az egyénnek, hogy képes legyen magát megértetni a társadalom többi tagjával (60%). Hasonló a helyzet azokban a vélekedésekben is, hogy szlovák nyelvtudása szintjéről az egyénnek kell döntenie, illetve kitűnően kell tudnia szlovákul. A tekintetben, hogy az egyén

társadalmi helyzete van leginkább befolyással a szlovák nyelvtudása mértékére, viszont kevésbé egyeznek a vélemények; a „magyar” adatközlők ezt az álláspontot erőteljesebben képviselik (30% : 17,5%).

Általános emberi értékekkel kapcsolatos attitűdök

Az egyéb kérdések között arra is rákérdeztünk, milyen általános emberi értékekkel azonosulnak az adatközlők, mennyire tartják ezeket fontosnak, illetve van-e az értékek tisztelete tekintetében különbség a két adatközlői csoport között.

	Nincs jelentősége								Nagyon nagy jelentősége van							
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%
Foglalkozás	1	2,5	1	2,5	2	5	5	12,5	4	10	13	32,5	14	35	0	0
Szabadság	0	0	1	2,5	1	2,5	2	5	3	7,5	7	17,5	26	65	0	0
Képzettség	0	0	0	0	3	7,5	5	12,5	5	12,5	12	30	14	35	1	2,5
Egészség	0	0	0	0	0	0	2	5	1	2,5	0	0	37	92,5	0	0
Demokrácia	0	0	2	5	2	5	3	7,5	10	25	2	5	22	55	1	2,5
Anyanyelv	0	0	0	0	0	0	0	0	7	17,5	4	10	29	72,5	0	0
Család	0	0	0	0	0	0	1	2,5	0	0	0	0	39	97,5	0	0
Nemzetiség	1	2,5	0	0	3	7,5	2	5	6	15	6	15	22	55	0	0
Vagyon	1	2,5	2	5	4	10	8	20	8	20	6	15	10	25	1	2,5
Vallás	4	10	7	18	5	13	9	22,5	3	7,5	3	7,5	7	17,5	2	5

Megjegyzés: 9 – nem válaszolt

11. táblázat. *Mennyire tartja fontosnak/milyen jelentőséget tulajdonít az adatközlő a következő értékeknek (magyar kérdőívet kitöltők)?*

A kapott válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar kérdőívet kitöltők számára a legfontosabb általános emberi értékek a család (97,5%), az egészség (92,5%), az anyanyelv (72,5%) és a személyi szabadság (65%). Az adatok között – amint láthatjuk – igen előkelő helyet foglal el az anyanyelv. Ezekhez képest a nemzetiség (55%) és a vagyon (25%) jóval kevésbé számít fontosnak. A legkevésbé fontos értéknek az adatközlők a vallást tekintik (17,5%).

	Nincs jelentősége								Nagyon nagy jelentősége van							
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%
Foglalkozás	0	0	0	0	1	2,5	4	10	3	7,5	9	22,5	22	55	1	2,5
Szabadság	0	0	0	0	1	2,5	3	7,5	2	5	4	10	30	75	0	0
Képzettség	0	0	0	0	2	5	5	12,5	8	20	9	22,5	15	37,5	1	2,5
Egészség	0	0	1	2,5	1	2,5	1	2,5	0	0	3	7,5	33	82,5	1	2,5
Demokrácia	0	0	0	0	0	0	5	12,5	9	22,5	7	17,5	17	42,5	2	5
Anyanyelv	0	0	0	0	0	0	5	12,5	6	15	8	20	20	50	2	5
Család	0	0	0	0	0	0	2	5	0	0	3	7,5	34	77,5	1	2,5
Nemzetiség	1	2,5	0	0	1	2,5	5	12,5	6	15	10	25	16	40	1	2,5
Vagyon	0	0	1	2,5	1	2,5	8	20	11	27,5	7	17,5	11	27,5	1	2,5
Vallás	8	20	5	13	5	13	9	22,5	7	17,5	2	5	3	7,5	1	2,5

12. táblázat. *Mennyire tartja fontosnak/milyen jelentőséget tulajdonít az adatközlő a következő értékeknek (szlovák kérdőívet kitöltők)?*

A szlovák nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők esetében az első helyen az egészség található (82,5%), ezt követi a család (77,5%), majd pedig a személyes szabadság megélésének lehetősége (75%). Az anyanyelv (55,0%) csak a negyedik helyet foglalja el, a legkevésbé jelentős dolognak pedig szintén a vallást tekintik az adatközlők (7,5%). Megjegyezzük, hogy – mint általában a fontosakat is – ez utóbbit kisebb arányban tartják fontosnak, mint a másik csoport adatközlői. A kapott eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy mind a magyar, mind a szlovák kérdőívet kitöltők hasonló értékeket helyeznek előtérbe, ám ezek tekintetében vannak különbségek, illetve aránybeli eltolódások.

Idegen nyelvi hatás

Az anyanyelv használatával kapcsolatban arra is rákérdeztünk, hogyan vélekednek az adatközlők az idegen, elsősorban az angol nyelvi hatással kapcsolatban, illetve, hogy az vajon okozhatja-e az anyanyelv jellegzetességeinek háttérbe szorulását, elveszését.

	Egyáltalán nem								Határozottan igen							
	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%
M	1	2,5	10	25	4	10	5	12,5	6	15	6	15	8	20	0	0
SZ	6	15	9	22,5	7	18	11	27,5	4	10	1	2,5	0	0	2	5

Megjegyzés: 1 – egyáltalán nem, 2 – nem, 3 – inkább nem, 4 – nem tudom, 5 – inkább igen, 6 – igen, 7 – határozottan igen, 9 – nem válaszolt

13. táblázat. *Van-e ok aggodalomra az idegen nyelvi hatás, a magyar/szlovák nyelv jellegzetességeinek elvesztése miatt (magyar – M és szlovák – SZ kérdőívet kitöltők)?*

A magyar kérdőívet kitöltők válasza alapján konstatálhatjuk, hogy a válaszadók 20%-a aggodalmát fejezte ki az idegen szavak használata, az idegen nyelvi hatás miatt. A „határozottan igen” választ adók adatait ellensúlyozza a „nem” választ választók csoportja (25%). Ugyanakkor az „inkább igen” és az ennél határozottabb „igen” válaszok aránya sem elhanyagolható (15-15%). Az adatokat összegezve az adatközlők 50%-a szerint van ok az aggodalomra az idegen hatás miatt, ehhez képest az adatközlők 37,5%-a szerint e tekintetben nincs ok aggodalomra.

A szlovák kérdőívet kitöltőknek csak 12,5%-a vélekedett úgy, hogy van ok az aggodalomra; ugyanakkor a csoporton belül a „határozottan igen” választ nem választották az adatközlők. Ez jelentős eltérésnek tekinthető a magyar kérdőívet kitöltő adatközlők válaszához képest.

Az adatközlők 55%-a szerint nincs ok aggodalomra, ugyanakkor viszonylag magas azon adatközlők aránya is (27,5%), akik a „nem tudom” lehetőséget választották.

Előny-e a többnyelvűség?

Szlovákia többnyelvűségével kapcsolatban arról kérdeztük meg az adatközlőket, hogy kedvezőnek vagy kedvezőtlennek tűnik-e fel számukra az a körülmény, hogy többnyelvű országban élnek.

	Magyar kérdőíven válaszolók	%	Szlovák kérdőíven válaszolók	%
Nagyon kedvezőtlen	0	0	0	0
Kedvezőtlen	3	7,5	0	0
Inkább kedvezőtlen	1	2,5	2	5

Nem tudom megítélni	6	15	12	30
Inkább gazdagító	10	25	15	37,5
Gazdagító	14	35	9	22,5
Nagyon gazdagító	6	15	2	5
Összesen	40	100	40	100

14. táblázat. *Hogyan ítéli meg azt a körülményt, hogy Szlovákiában a többségi (szlovák) nyelven kívül több nyelv is használatos?*

A válaszok alapján egyértelmű, hogy a magyar és a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők véleménye megegyezik abban, hogy Szlovákia többnyelvűsége gazdagítja az ország kultúráját, elősegíti Szlovákia mint multinacionális ország fejlődését (75% : 65%). Az ezzel ellentétes véleményt képviselők aránya 10% : 5%. Vagyis az adatokból láthatjuk, hogy aránybeli eltérések vannak, az adatközlők azonban tudatában vannak annak, hogy az ország többnyelvűsége természetes módon hozzájárul a másság elfogadásához is. Megjegyezzük, hogy Szlovákiában a legutolsó népszámlálás alapján a többségi szlovák nemzet és a kisebbségi magyarokon kívül nagy számban élnek például romák, csehek; rajtuk kívül a globalizáció egyenes következményeként számításba kell venni a multinacionális cégek egyéb nemzetiségű alkalmazottait.

Az újabb kommunikációs formák használatával kapcsolatban az adatközlőknek feltettük azt a kérdést, hogy milyen nyelven kommunikálnak az interneten. A válaszok közül több lehetőséget is választhattak.

	Magyar válaszadók	%	Szlovák válaszadók	%
Szlovákul	22	55	28	70
Angolul	10	25	11	27,5
Csehül	5	7,5	5	12,5
Magyarul	35	87,5	32	80
Németül	3	7,5	5	12,5
Más nyelven	3	7,5	0	0
Nem kommunikálok az interneten	6	15	3	7,5

15. táblázat. *Milyen nyelven kommunikál az interneten?*

A magyar kérdőívet kitöltők többsége (87,5%) anyanyelvén kommunikál az interneten, emellett 55%-uk szlovákul is. Említést érdemel még az angol (25%)

használata. A más nyelvet használók aránya (cseh, német, egyéb) viszonylag alacsony. A szlovák kérdőívet kitöltők esetében is a magyar nyelven folytatott kommunikáció a leggyakrabban előforduló válasz (80%), ugyanakkor a szlovák nyelven zajló kommunikáció hasonlóan gyakori (70%). A „szlovák” csoportban kissé nagyobb az angolul kommunikálók aránya, mint a „magyarban”, ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a *nem kommunikálok az interneten* válasz körükben kétszer kevesebbszer fordul elő.

Nyelvi tolerancia

Az egyéb tényezőket vizsgáló egyik kérdés arra vonatkozott, hogy benyomásokat szerezzünk az adatközlők nyelvi toleranciájáról (vö. Kis 2008), arról, hogy milyen módon képesek elfogadni a másságot. Az erre vonatkozó kérdésünk így hangzott: *Hogyan hatnak Önre az idegen nyelvű (nem magyar, nem szlovák) címek és feliratok?*

	Magyar válaszadók	%	Szlovák válaszadók	%
Zavarnak, mert nem értem	4	10	4	10
A hazai (magyar, szlovák) nyelvűt részesítem előnyben	12	30	4	10
Nem zavarnak	12	30	13	32,5
A globalizálódott világ velejárói	9	22,5	14	35
Örülök neki, örömmel fogadom őket	3	7,5	5	12,5
Összesen	40	100	40	100

16. táblázat. *Hogyan hatnak Önre az idegen nyelvű (nem magyar, nem szlovák) címek és feliratok?*

Az adatközlők válaszai arról tanúskodnak, hogy az idegen nyelvű feliratok sem a magyar, sem pedig a szlovák nyelvű kérdőívet kitöltőeket „nem zavarja” (30%–32,5%), a globalizációs folyamat kísérőjelenségének tartják őket. Mindannyian tisztában vannak azzal, hogy a globalizáció nagymértékben befolyásolja mindennapi életünket, és ennek következményeképpen a nemzetközi (főleg angol) elnevezések beépülnek a magyar nyelvi kommunikációba is, ugyanakkor – főleg a magyar kérdőívet kitöltők (30%) – a magyar/szlovák

megfelelőket szívesebben látnák, mivel szerintük azok természetesebb módon illeszkednének a nyelvi tájképbe (vö. Bauko 2018).

Külön kérdéssel vizsgáltuk azt, hogy az adatközlők hogyan vélekednek az angol nyelvnek az Európai Unióban betöltött szerepéről; ti. hogy az a fő kommunikációs nyelv az EU tagállamaiban.

	1	%	2	%	3	%	4	%	5	%	6	%	7	%	9	%
M	5	12,5	7	17,5	1	2,5	8	20	5	12,5	11	27,5	2	5	1	2,5
SZ	3	7,5	5	12,5	3	7,5	12	30	4	10	8	20	5	12,5	0	0

Megjegyzés: 1 – egyáltalán nem, 2 – nem, 3 – inkább nem, 4 – nem tudom, 5 – inkább igen, 6 – igen, 7 – határozottan igen, 9 – nem válaszolt

17. táblázat. *Az angol nyelvnek az EU tagállamai közös kommunikációs eszközének kellene lennie?*

A megkérdezettek többsége úgy vélekedett, hogy az angol nyelvnek az Európai Unióban a kommunikáció közös eszközének kellene lennie. A kérdésre pozitív választ adott a „magyar adatközlők” 45%-a és a „szlovák adatközlők” 42,5%-a. Hasonlóan jelentős – és összehasonlítható – csoportot képviselnek azok, akik a *nem tudom* választ választották (20%–30%).

Abban, hogy az angolnak fő kommunikációs nyelv szerepet tulajdonítanak az adatközlők, az játszhat szerepet, hogy az angol mint közös kommunikációs eszköz már „bevált”, megszokottá vált; emellett az általános tekintélye sem elhanyagolható; világnyelvként az összes világrészen beszélnek, és mindennek tudatában vannak az adatközlők is. Azt viszont talán kevésbé mérlegelték, hogy a *brexittel* az Európai Unióban elvileg új helyzet állhat elő, ti. egy olyan államszövetség nemzeti nyelve lesz az EU fő kommunikációs eszköze, amely annak már nem is tagja.

Összegzés

Dolgozatunk célja az volt, hogy feltérképezzük a dél-szlovákiai Komárom város kétnyelvűségét. Kutatásunk módszere a kérdőíves vizsgálat volt, ugyanakkor felmérésünk nem tekinthető reprezentatívnak. Az alábbiakban összegezzük néhány fontosabb tanulságot.

A felmérés során különféle, a nyelvtudást, a nyelv választást, a nyelvhasználatot érintő kérdéseket vizsgáltunk, például azt, hogy az adatközlők milyen nyelven, nyelvváltozatokon kommunikálnak az egyes nyelvhasználati szintereken, milyenek az attitűdjeik a nyelvekhez, illetve milyen mértékben van

jelen a hétköznapi kommunikációban a magán- és a közéletben a szlovák mint államnyelv és a magyar mint kisebbségi nyelv.

Vizslátunkban feltételeztük annak a tendenciának az érvényességét, amely a szlovákiai magyarok körében általánosan jellemző, hogy eltérés van az anyanyelv és nemzetiség megvallása tekintetében a komáromi lakosok körében is, vagyis e két kategória nem fedi egymást teljesen. A véletlenszerű mintavétel során is igazolást nyert, hogy az adatközlők közül többnek magyar az anyanyelve, mint ahányan magyar nemzetiségűnek vallják magukat. Ez a Komárom városára is jellemző asszimilációval hozható kapcsolatba.

Az a körülmény, hogy magyar nemzetiségű adatközlők nagy számban szlovák kérdőívet is választottak kitöltésre, arra enged következtetni, hogy sokuknak fejlettebbek a szlovák nyelvi kompetenciáik. Ennek hátterében pedig az állhat, hogy szlovák tannyelvű oktatásban szocializálódtak, és vélhetően a nyelvváltás folyamatában vannak. A szlovák nyelvű kérdőívet kitöltő adatközlők 52,5%-a (21 személy a szlovák mintát képező 40-ből) magyar nemzetiségűnek vallotta magát, és csupán 14 adatközlő (35%) szlováknak; emellett 5 adatközlő (12,5%) nem jelölte meg nemzetiségi hovatartozását.

A magyar kérdőívet kitöltők túlnyomó többsége a magyar nyelv változatait használja a családban és a közösségi kommunikációban is. Ami a szlovák nyelvű kérdőíveket kitöltők adatait illeti, családi és közéleti kommunikációjukban is a szlovák standard nyelvet használják. A helyi szlovák nyelvjárás csak elenyészően kis mértékben jelenik meg a családi nyelvhasználatban is.

Irodalom

- Bauko János. 2018. Komárom/Komárno névszemiotikai tájképe. In *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség*. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép, és gazdasági élet. I. kötet, szerk. Tódor Erika-Mária–Tankó Enikő–Dégi Zsuzsanna. 55–70. Kolozsvár: Scientia Kiadó.
- Gyurgyik László. 2004. *Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében*. (Mercurius Könyvek) Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Gyurgyik László. 2014. *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig*. Különös tekintettel a 2001-től napjainkig tartó időszakra. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Kis Zita Margit. 2008. Mit ér a nyelv, ha magyar? In *Nyelvek és kultúrák dialógusa*. Apáczai-füzetek 3., szerk. Lőrincz Ildikó. 9–24. Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar.
- Lanstyák István. 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest–Pozsony: Osiris Kiadó–Kalligram Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely.

- Lanstyák István. 2018. *Nyelvalakítás és nyelvi problémák*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet–Gramma Nyelvi Iroda.
- Misad Katalin. 2019. *Nyelvhasználat kétnyelvű környezetben*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet–Gramma Nyelvi Iroda.
- Mrva Marianna–Szilvássy Tímea. 2011. Kétnyelvűség a dél-szlovákiai településeken. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 13 (1): 37–58.
- Pusztay János. 2017. Anyanyelv kisebbségi és nemzetiségi helyzetben. In *Anyanyelv és nemzeti jövő*, szerk. Pomozi Péter. 58–68. Budapest: Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága.
- Simon Szabolcs. 2010a. *Nyelvi szondázások*. 36–63. Dunaszerdahely: Lilium Aurum Kiadó.
- Simon Szabolcs. 2010b. A magyar és a szlovák nyelv választása három szlovákiai magyar településen. In *Nyelvi szondázások*. 104–122. Dunaszerdahely: Lilium Aurum Kiadó.
- Simon Szabolcs. 2017. Nyelvi változók a szlovákiai magyar nyelvváltozatokban. In *Kétnyelvűség térben és időben*, szerk. Misad Katalin. 106–126. Pozsony: Szenczi Molnár Albert Egyesület.
- Sorbán Angella. 2014. Nyelv(ek) és identitás: Adalékok a kétnyelvűség és az identitás kérdésköréhez kisebbségi helyzetben. In *A nyelv közösségi perspektívája*, szerk. Magyarai Sára–Bartha Krisztina. 16–26. Nagyvárad–Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, Partium Kiadó.
- Szénássy Zoltán. 1998. *Rév-Komárom*. H. n.: KT Kiadó.

BILINGUALISM AND LINGUISTIC LANDSCAPE IN THE CITY OF KOMÁRNO IN SLOVAKIA

The ethnic composition, and consequently, the language use and the linguistic landscape of the population of Komárno in Slovakia is continuously changing. The aim of the research which our paper is based on is to create a “map” of bilingualism in Komárno. Two autochthonous nationalities live in the city, which has a Hungarian majority. The research is rooted in a fieldwork using the method of questionnaire survey, and examines socio-linguistical, sociological and socio-psychological variables. An important viewpoint of the research is the to define the nationality/ and first language of the informants, since the aim of the project is to assess the orientation and attitudes of informants towards bilingualism, and to clarify their attitude towards bilingualism, national self-determination and the assimilative tendencies of the population of the city.

Keywords: ethnic composition autochthon nationality, sociolinguistic survey, bilingualism, assimilation

DVOJEZIČNOST, JEZIČKI PEJZAŽ SLOVAČKOG GRADA KOMARNO

Etnički sastav stanovništva, kao i upotreba jezika i jezički pejzaž slovačkog grada Komarno, konstantno se menja. Cilj istraživanja koje predstavlja osnovu ove studije jeste da sagleda jezički pejzaž i dvojezičnost grada Komarno. U gradu žive dve autohtone nacionalne grupe, stanovništvo je mešovito ali većinski mađarsko. Planirano istraživanje se zasniva na podacima prikupljenim terenskim radom. Podaci su dobijeni pomoću ankete, tokom koje predmet analize predstavljaju varijabile sociolingvističkog, sociološkog i socijalno psihološkog karaktera. Značajan aspekt istraživanja čini nacionalnost/prvi jezik ispitanika, s obzirom na to da je cilj projekta da ustanovi orijentaciju i stavove ispitanika prema dvojezičnosti, nacionalnom samoopredeljenju i asimilacionim tendencijama stanovnika naselja.

Ključne reči: etnički sastav, autohtona nacionalnost, sociolingvistička analiza, dvojezičnost, asimilacija

A kézirat beérkezésének ideje: 2019. dec. 15.

Közlésre elfogadva: 2020. márc. 10.